

l'ús antiquat de *son* on avui es diu *el(s) seu(s)*

CPT SAVIS: *Suicida* [Lab.],¹ format amb el ll. *sui* 'de si mateix' i la terminació de *homicidium*; en anglès ja s'usava *suicide* el 1651, i sembla que els altres països europeus ho imitaren d'Anglaterra (on aquesta plaga és més corrent que a Terra Ferma); abans es deia *matar (a) si mateix* «matar si mateix, de flaqueza proceix de cor, lo qual no ha virtut per sostenir lo mal --- qui *mata si mateix* és flac e moll, qui no ha cor per sostenir la pena; ans per fúger --- se mata» (Ant. Canals, *Scipió*, *NCl*, 40 12); *suicida* [Lab.], amb la terminació de *homicida*, *suicidar-se* [1868, *SLitCosta*]. Aseitad tecnicisme filosòfic format amb el ll. *a se* 'de per si'; també creat d'aquesta manera *perseitat*

Fou una construcció del cat. ant. usar el refl. *si* amb un numeral en ablatiu absolut, a la manera llatina, *nobis primis, se ultimo*, d'on cat. *si quart, si terç* amb el sentit de 'essent ell el quart, el tercer', o sigui 'ell amb tres més, amb dos més etc.': «l'endemà lo rey cavalcà, e anà-sse n al bosc, *si quart*» (*Senescal d'Egipte*, *NCl* XLVIII, 153), o sigui 'acompanyat de tres cavallers'; cosa semblant en Muntaner, cap 89. Era una locució sintàctica freqüent en català antic, però que s'antiquà ràpidament, a la fi de l'E Mj.; d'aquí que en el passatge de Muntaner Bofarull no entenent-ho dóna un text corromput, i en el del *Senescal d'Egipte* el ms. 1 la 1.ª ed aglutinen *si quart* com si fos un sol mot.

Cosa ignorada fins pels nostres filòlegs del primer temps: no sols Bofarull, sinó algun d'eminentíssim dels anys 30, recordo l'escèpticisme amb què m'ho acollí aquest quan li ho vaig exposar llavors; més tard ell mateix rectificà sostenint-ho en nota sobre això pels anys 50 Però en el passatge del *Senescal*, em costà molt de convence'l a ell i el seu deixeble Aramon que rectificassin la mala grafia *si quart* en l'ed. *NCl* d'aquesta obra. D'un malentès de la grafia *si quart* sortí el mot fantasma *sicart* 'isard', com ja vaig explicar en el DCEC (iv, 138; DECH v, 169a44-57).

Aqueixa construcció del català antic podia aparèixer també en combinació amb els altres pronoms personals, com *mi*: «lo dimarts ans d'E<s>ensió --- després l'endemà d'Es<s>ensió, *mi quart*, que hi ané a Caneles per En G. des Bautz», *SdUrg* a. 1279 (*BABL* VII, 240); altres variants: «cascú se aparellà *ab si terç*: ell e lo roci e lo rapaç», *StVicentF* (*Quar*, 289.156); *si quart*, *Cròn* del Cerimoniós (Pagès, pàgina 383.1); «venc Berenguer de Rocacorba, donzell, ab si *cinquesma* de servents, de la part de Copliure» en la mateixa crònica, ed. Bof., 25, on Alart (*InuLC*) ja va rectificar bé *cinquesma* en *cinquesma*; però ja estic molt menys segur que entengués bé en pendre-ho per l'ordinal de 5: «lui, cinquième, avec quatre servents», com sigui que tals ordinals en *-esme* no s'han estès en català com en francès, i del nombre 5 només conec *quint* o *cinquè*; més aviat crec, doncs, que es tracti del prolongament del mot ll. *quingagesimus* (cf. *Cinquagesma*), i que, per tant, vulgui dir 'ell amb altres cinquanta servents' (els soldats de peu anaven en colles més grans que els cavallers, no en escamots de cinc).

En ll, 'segon' (=2) es deia *alter*, per tant 'ell i un altre' es digué SE ALTERO² i en català *si altre*. En un doc. de Pere el Gran, a. 1265, tenim tota la col·lecció. «En Gonçalvo López, majordom de *si VI*; En Johan López, *si terç*; Beretino, *si altre* ---; Ximèn d'Albero, *si altre*; Pere Arnau, *si altre*; En Pericolan Capellan, *si altre*, ---» (Soldevila, *Pere Segon*, III, 455) *Si altre* surt també a la *Cròn* del Cerimoniós, on Pagès, 383 3, amb l'habitual suficiència, no entenent-ho, hi posa en bàrbara nota «lui et les autres». Sobre l'ús de la construcció tipus SE QUARTO en el llatí tardà, hi ha un erudit estudi en Dag Norberg, *Beitrag zur spatlateinischen Syntax*, Uppsala 1946.

El *si-mateix*, concepte psicoanalític, equivalent dels tecnicismes al *Das Selbst*, ang. *the self*: en les seves relacions amb el concepte del *jo* (*jo corporal*, *jo psíquic* etc.), exposat per JOriol Esteve, *Rev Cat de Psicoan* III, 145-147.

¹ Recordem la magistral sentència aforística de Carner: «un poble, fet i fet, no pot morir sinó de *suicidi* --- per haver oblidat --- la seva identitat *mateixa*» (*Prosa d'Exili*, ed. 1984, 116) —² Que eta, doncs, com si digués SE SECUNDO

SEU, 'greix d'untar etc.', del ll. SĒBUM id. □ 1ª doc : 1249.

«---; quintal de dàtil: 4 drs. m^a; quintal de *seu* de sagins: id ; q. de formages: id ; ---», *Lleuda* de Cotlliure, 1249 (*RLR* IV, 251). «Tots los regaters e regateres et altra persona qui vena formatges e fruita e *çeu* ---», Perpinyà 1323 (*RLR* XXXII, 422). «Lo mariner --- pres lo cap de la corda, e ligà l al cap de la gúmena, e va-la molt bé *enseuar*, e portà-se'n un gran tros de *sèu* per *enseuar* la anella, per ço que passàs millor e no fes tanta remor ---; e tornà s a lançar en la aygua, e tornà a la nau e *enseuà* molt bé la anella --- e ligà lo un cap de la gúmena en lo argue, e l'altre ligaren a una barca --- que ja la tenia plena de llenya e de tea ---; posaren-hi foc e --- al argue començaren molt fort a vogir e --- fon pegat al costat de la nau, e --- se pres lo foc en la nau ab tan gran fúria ---», *JoMartorell* (Ag. I, 323); «--- Voleu que yo us faça tots aquells bous fugir ---? --- Pres moltes barbes de cabrons, e *sèu* de moltó, e picà u bé tot --- pres les caçoles del *greix* que fet havia --- e més-hi foc --- e com la olor plegà a ells fogiren --- nafrant hòmens e cavalls ---», *Galba* (*Tirant*, Ag IV, 24).

En la tradició lexicogràfica des de Busa-N : «*sèu* de animal potafes: *seuum*; pera eix: *axungie*, seu fus: *seuum curatum*». «VAXELLA DE LA CUYNA --- canalobre de oli --- candela de cera --- candela de *seu* --- candela sebacea; capolador ---», *OPou* (*ThPu*, 226). Pron. *sèu* cat. or., *séu* ross., *séu* bal., *sèu* val. i cat. occid.; d'ús general pertot, fins als alts Pirineus, Val i les Illes (també eiv. «*seu*: sebo», *PzCab.*). A l'Alt Aragó la forma castellana comença ja des de l'Est (*sébo pikáto pa fe mikéblas*: una mena de farinetes Bielsa, 1965).

DERIV : *Seuós* [Lab.], avui més aviat que *sevós* [id.], és aquest, però, com s'ha de llegir la grafia *seuós*